

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ZOOTEHNIKO

Mojca POŽENEL

**UPORABA KONJ ZA TERAPIJO OTROK V
SLOVENIJI**

DIPLOMSKO DELO

Visokošolski strokovni študij

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ZOOTEHNIKO

Mojca POŽENEL

UPORABA KONJ ZA TERAPIJO OTROK V SLOVENIJI

DIPLOMSKO DELO
Visokošolski strokovni študij

THERAPY WITH HORSE FOR CHILDREN IN SLOVENIA

GRADUATION THESIS
Higher professional studies

Ljubljana, 2016

Diplomsko delo je zaključek visokošolskega strokovnega študijskega programa 1. stopnje Kmetijstvo - živinoreja. Opravljeno je bilo na Katedri za znanosti o rejah živali, Enoti za konjerejo.

Komisija za študij 1. in 2. stopnje Oddelka za zootehniko je za mentorja diplomskega dela imenovala dr. Klemna Potočnika.

Recenzentka: doc. dr. Manja Zupan

Komisija za oceno in zagovor:

Predsednik: prof. dr. Peter DOVČ

Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko

Član: doc. dr. Klemen POTOČNIK

Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko

Član: doc. dr. Manja ZUPAN

Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko

Datum zagovora:

Podpisana izjavljam, da je diplomsko delo rezultat lastnega raziskovalnega dela. Izjavljam, da je elektronski izvod identičen tiskanemu. Na univerzo neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravici shranitve avtorskega dela v elektronski obliki in reproduciranja ter pravico omogočanja javnega dostopa do avtorskega dela na svetovnem spletu preko Digitalne knjižnice Biotehniške fakultete.

Mojca POŽENEL

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

- ŠD Vs
- DK UDK 636.1:615.8(042.3)=163.6
- KG konji/terapevtske živali/terapija/aktivnosti/ankete/Slovenija
- KK AGRIS /
- AV POŽENEL, Mojca
- SA POTOČNIK, Klemen (mentor)
- KZ SI-1230 Domžale, Groblje 3
- ZA Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko
- LI 2016
- IN UPORABA KONJ ZA TERAPIJO OTROK V SLOVENIJI
- TD Diplomsko delo (Visokošolski strokovni študij)
- OP VIII, 21 str., 3 pregl., 12 vir.
- IJ sl
- JI sl/en
- AI V nalogi smo preučili uspešnost uporabe konj za terapijo v treh večjih zavodih v Sloveniji. Zanimala nas je uspešnost terapij s pomočjo konja (TPK) in aktivnosti s pomočjo konja (APK). TPK in APK se razlikujeta na več ravneh. TPK je strokovna metoda, ki poteka po posebnem programu dela z jasno zastavljenimi terapevtskimi cilji, ki morajo biti merljivi. Pri izvedbi TPK sodelujejo predstavniki več strok, ki se med seboj dopolnjujejo. APK so za razliko od TPK bolj spontane in manj formalizirane, cilji aktivnosti pa predvsem splošni: občutek ugodja, sproščanje in kvalitetno preživljanje prostega časa. Da bi v nalogi ocenili uspešnost izvajanja TPK in APK smo izvedli anketo. V vseh treh zavodih (Zavod Nazaj na konja, CIRIUS Kamnik in CUDV Draga pri Igu) ocenjujejo, da je uspešnost TPK 70 do 95 odstotna, uspešnost APK pa 100 odstotna.

KEY WORDS DOCUMENTATION

DN Vs

DC UDC 636.1:615.8(042.3)=163.6

CX horses/therapeutic animals/therapy/activities/questionnaires/Slovenija

CC AGRIS /

AU POŽENEL, Mojca

AA POTOČNIK, Klemen (supervizor)

PP SI- 1230 Domžale, Groblje 3

PB University of Ljubljana, Biotechnical Faculty, Department of Animal Science

PY 2016

TI THERAPY WITH HORSE FOR CHILDREN IN SLOVENIA

DT Graduation Thesis (Higher professional studies)

NO VIII, 21 p., 3 tab., 12 ref.

LA sl

AL sl/en

AB In this thesis we carried out a research on successfulness of the use of horses for therapy in three major institutes in Slovenia. We intended to find out the level of efficiency of equine assisted therapies (EAT) and equine assisted activities (EAA). There are differences between EAT and EAA on several levels. EAT is professional method which requires special work program with clear and measurable objectives. Different disciplines take part in EAT and are complementary to each other. EAA is as distinguished from EAT more spontaneous and less formalized, the objectives of the activities are considered to be mainly general: sensation of comfort, relaxation and quality leisure. In order to assess successfulness of EAT and EAA performance we carried out questionnaire. With the method of inquiry we established that in the observed institutes (Zavod Nazaj na konja, CIRIUS Kamnik in CUDV Draga pri Igu) the successfulness of EAT is 70 to 95 percent while the successfulness of EAA equals to 100 percent.

KAZALO VSEBINE

Ključna dokumentacijska informacija.....	III
Key words documentation.....	IV
Kazalo vsebine	V
Kazalo preglednic.....	VI
Kazalo prilog.....	VII
Okrajšave in simboli	VIII
1 UVOD.....	1
2 PREGLED OBJAV	2
2.1 NASTANEK IN RAZVOJ TERAPEVTSKEGA JAHANJA	2
2.2 TERAPIJE S POMOČJO KONJA.....	3
2.3 AKTIVNOSTI S POMOČJO KONJA	4
2.4 TRI VEJE TERAPIJE S KONJEM	6
2.5 GLAVNE ZNAČILNOSTI KONJA ZA NAMEN TERAPIJ	7
2.6 PONUDNIKI TERAPIJE S POMOČJO KONJA V SLOVENIJI.....	8
2.7 TERAPIJE S POMOČJO KONJA V ZDA.....	10
3 MATERIAL IN METODE DELA	11
4 REZULTATI Z RAZPRAVO	13
5 SKLEPI.....	17
6 POVZETEK	18
7 VIRI.....	20
ZAHVALA	
PRILOGE	

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: Odgovori zavodov na vprašanje št. 5.....	13
Preglednica 2: Odgovori zavodov na vprašanje št. 7.....	14
Preglednica 3: Odgovori zavodov na vprašanje št. 21.....	16

KAZALO PRILOG

Priloga A: Anketa »Možnosti terapije s konjem za otroke v Sloveniji«

OKRAJŠAVE IN SIMBOLI

APK	Aktivnosti s pomočjo konja
TPK	Terapije s pomočjo konja
PATH	Professional Association of Therapeutic Horsemanship
EAAT	Equine Assisted Activities and Therapy
RDA	Advisory council on riding for the disabled association
ERDI	The Federation Riding for the Disabled International
CUDV	Center za usposabljanje, vzgojo in izobraževanje, zdravstveno varstvo, nego in rehabilitacijo
CIRIUS	Center za izobraževanje, rehabilitacijo in usposabljanje

1 UVOD

Konji so zelo senzibilne živali, ljudi so že od nekdaj privlačili s svojo eleganco in s svojim temperamentom. Sprva so se konji uporabljali za premagovanje dolgih razdalj, bodisi za jahanje ali pa vleko kočij in vozov. Dandanes pa konje uporabljamo predvsem za šport in prosti čas. Poleg ljubiteljskega jahanja, danes te živali uporabljamo tudi za terapevtsko jahanje, kjer pomagamo bolnikom, skupaj z metodo konvencionalnega zdravljenja, pri premagovanju vsakdanjih ovir.

V nalogi bomo predstavili zgodovino terapevtskega jahanja in kaj je bil povod, da se je vez med konjem in človekom v smislu pomoči potrebnim še okrepila in pripomogla k boljšemu življenju obravnavanih bolnikov. Predstavili bomo tudi trening konja za namen izvajanja terapij s pomočjo konja (TPK) in aktivnosti s pomočjo konja (APK). Stik s konjem je odlično »orodje«, saj bolnikom kontakt z živim bitjem in celostna obravnava, ki jo ob tem doživi ustvarjata občutek samozavesti, samostojnosti, zadovoljstva, pozitivne samopodobe in še mnogo več. Namen naloge je ocena uspešnosti izvajanja TPK in APK v treh večjih zavodih v Sloveniji, ki imajo v ponudbi izvajanje TPK in APK.

2 PREGLED OBJAV

2.1 NASTANEK IN RAZVOJ TERAPEVTSKEGA JAHANJA

Začetki terapevtskega jahanja so povezani z imenom Liz Hartel. Bila je mlada jahačica iz Danske, ki jo je napadel virus poliomielitisa ali otroške paralize. Virus je v začetku 20. stoletja pustošil po vsem svetu. Gre za zelo nevarno obliko, ki povzroča akutno infekcijo osrednjega živčevja, kar lahko privede do ohromelosti delov telesa ali celo smrti. Liz Hartel je bolezen preživela, vendar je na njenem telesu pustila hude posledice v obliki paralize spodnjih okončin od kolen navzdol (Zgodovina ... , 2015).

Mlada danska jahačica pa se ni vdala v usodo in je kljub paralizi na olimpijskih igrah leta 1952 s konjem Jubille svoji državi priborila srebrno medaljo v dresurnem jahanju. Z neomajno voljo je nadaljevala kariero in tudi leta 1956 v konkurenci z zdravimi tekmovalci na olimpijskih igrah znova osvojila srebro. S svojim zgledom je veljala za fenomen, ki je vplival, da so se po Evropi in Ameriki začeli širiti terapevtski centri (Zgodovina ... , 2015).

V Evropi so po velikem uspehu Liz Hartel začeli z izvajanjem terapij najprej v Skandinaviji, natančneje na Norveškem in na Švedskem. Leta 1953 je Norah Jacques v Veliki Britaniji pričela s terapijami za spastične otroke, leta 1957 pa so v Veliki Britaniji uvedli še terapije za invalidne otroke. Leta 1964 so program terapij s konji sprejeli v britanski bolnišnici Windorf Orthopaedic Hospital in pod vodstvom britanskega konjeniškega združenja ("British Horse Society") ter kraljeve družine ustanovili svet združenja za jahanje za prizadete («Advisory council on riding for the disabled association» (RDA)). Po tem so se terapije s konjem razširile v ostale razvitejšje evropske države in v ZDA (Zgodovina ... , 2015).

Leta 1968 je s študijem terapije s konjem kot metode terapije pri obolenjih lokomotorne aparata začel nemški zdravnik dr. Dietlev Riede, specialist ortopedije in fizikalne medicine z univerzitetne klinike v Hallnu. Leta 1970 so v Nemčiji ustanovili Kuratorij za terapevtsko jahanje. V Evropi je svojo krovno zvezo dobila najprej Italija leta 1983 (ANIRE), Grčija leta 1992 (TRAG) in Španija leta 1996 (AEDEQ). V Kanadi so zvezo

ustanovili leta 1980 (CANTARA), istega leta pa je bila ustanovljena tudi mednarodna organizacija ERDI («The Federation Riding for the Disabled International»), njena naloga pa je povezovanje vseh kontinentov, držav in terapevtskih centrov, ki se ukvarjajo z dejavnostjo terapije s konji (Zgodovina ... , 2015).

V Sloveniji je terapije s konji (hipoterapije) v 70. letih prejšnjega stoletja pod okriljem Gorenjskega društva za cerebralno paralizo začela izvajati prim. dr. Tanja Veličkovič Dolenc, specialistka razvojne ortopedije. V 90. letih smo bili priče nastanku naslednjih društev: Zdravilišče Topolšica, ZUIM Kamnik in ZUDV dr. Marijana Borštnarja Dornava (Zgodovina ... , 2015).

V Sloveniji imamo danes veliko društev in zavodov, kjer se izvajajo terapije s pomočjo konja, na primer CUDV Dolfke Boštjančič Draga, MKZ Rakitna, Fundacija NAZAJ NA KONJA in druge. Kot prelomnico velja omeniti leto 2005, ko je 13 fizioterapevtov zaključilo tečaj hipoterapije v organizaciji ZUIM Kamnik (Zgodovina ... , 2015).

2.2 TERAPIJE S POMOČJO KONJA

Po definiciji je terapija s pomočjo konja (TPK) strokovna metoda, ki se izvaja kot »individualna ali skupinska obravnava in zahteva posebej izdelan in načrtovan program dela z zastavljenimi terapevtskimi cilji, opisom izbranih metod, postopkov in pripomočkov ter vodeno analizo srečanj z jasnimi in merljivimi cilji« (Demšar Goljevšček, 2015). TPK razvrščamo glede na cilje in metode na različne podvrsti:

- Hipoterapija;
- Delovno-terapevtska obravnava s pomočjo konja;
- Specialno-pedagoška obravnava s pomočjo konja;
- Psihosocialna obravnava s pomočjo konja;
- Psihoterapija s pomočjo konja.

Hipoterapija ali (nevro)fizioterapija s pomočjo konja obravnava bolnike, ki imajo zdravstvene težave na nevrološko-rehabilitacijski osnovi. Zato je cilj te terapije predvsem izboljšanje in stimulacija nevro- in senzo-motoričnega področja (izboljšanje drže,

koordinacije, telesne simetrije in podobno). To vrsto terapije potrebujejo osebe z gibalnimi težavami (Demšar Goljevšček, 2015).

Delovno-terapevtska obravnava s pomočjo konja pomaga posameznikom, katerih vsakodnevno življenje je ovirano, omejeno ali oteženo zaradi posledic poškodb, bolezni ali motenj v duševnem in telesnem razvoju (Demšar Goljevšček, 2015).

Specialno-pedagoška obravnava s pomočjo konja pomaga pri različnih osebnostnih težavah in pri tem spodbuja splošno bolnikovo poučenost, uri spomin, pozornost in koncentracijo. Razvija osebne sposobnosti, spodbuja samostojnost, krepi občutek samozavesti in zaupanje v lastne zmožnosti. Bolnik pridobi delovne navade in osebno disciplino. Izboljša se prilagodljivost na socialno okolje v katerem živi, zaznavanje, orientacija, prilagodljivost in delovanje v skupini. Takšna obravnava prispeva tudi k izboljšanju motoričnih sposobnosti kot so telesna simetrija, ravnotežje, koordinacija, izboljšanje drže in podobno (Demšar Goljevšček, 2015).

Predmet psihosocialne obravnave s pomočjo konja je predvsem pridobivanje, razvoj in nadgradnja posameznikovih osebnostnih in socialnih kompetenc kot so osebne vrednote, cilji, želje, potrebe in podobno (Demšar Goljevšček, 2015).

Psihoterapija s pomočjo konja temelji na odnosu in neverbalni komunikaciji med konjem in pacientom. Pomemben učinek je pozitiven vpliv na razpoloženje, boljši odgovor na premagovanje strahu, povečanje občutka sprejetosti, varnosti, socialne vključenosti in podobno. Izvaja se lahko samostojno ali kot podpora drugim zdravstvenim metodam, bolj natančno psihiatričnim obravnavam bolnika. Izvaja se v skupini ali samostojno (Demšar Goljevšček, 2015).

2.3 AKTIVNOSTI S POMOČJO KONJA

Pri aktivnostih s pomočjo konja se uporabljajo inovativne možnosti in pristopi za pedagoško delo in za izvedbo najrazličnejših aktivnosti (opazovanje konja, skrb za konja, jahanje ter druženje in socializacija) na konju in ob konju za vse, ki si želijo spremembe.

Od terapij se razlikujejo po tem, da so bolj spontane in manj formalizirane. Cilji aktivnosti so predvsem splošni: občutek ugodja, sproščanje, kvalitetno preživljanje prostega časa in še mnogo drugega. Delimo jih na področje športno-rekreativnega jahanja ter na področje psihosocialnih in pedagoških aktivnosti (Demšar Goljevšček, 2015).

Že med opazovanjem konja se lahko hitro povežemo z njegovim etološkim obnašanjem. Če dobro pogledamo sebe in čredo konj lahko vidimo, da vsi potrebujemo gibanje, svobodo in prijatelje. S tega stališča vidimo kaj je pomembno v življenju. Konji se držijo določenih pravil črede v kateri živijo in tako kot ljudje rabijo vodjo, kateremu sledijo in ga spoštujejo, saj vodja čredi zagotavlja varnost. Kot vsa živa bitja tudi konji potrebujejo ljubezen in pozornost, da se počutijo varne. Konj se zaveda, da so v čredi odvisni drug od drugega (IX. strokovni ... , 2015).

Zakaj naj bi se učili o skrbi za konja? Če dobro pomislimo se pri tem vse začne. Osebe pridobijo občutek odgovornosti in vzpostavlja se disciplina. Ko skrbimo za konja ga občutimo, sočustvujemo z njim, komuniciramo na neverbalen način. Ob tem občutimo medsebojno varnost, lažje premagamo različne strahove, medsebojno si nudimo zatočišče v čustvenem smislu (IX. strokovni ... , 2015).

Pri gibalno oviranemu bolniku vidimo kako niha njegovo telo v gibanju na konjskem hrbtu. Po drugi strani družba konja pomaga otrokom in drugim udeležencem pri krepitvi pozornosti, spominu, koncentraciji, motivaciji in še bi lahko naštevali. Jahanje pa nam pomaga tudi pri vztrajnosti, ki je ključna za doseganje zastavljenih ciljev saj se brez majhnih korakov nikamor ne pride in tega se lahko zavedamo v različnih življenjskih situacijah (IX. strokovni ... , 2015).

Pri druženju in socializaciji gre za vključenost v določeno skupino, pri čemer spoznamo, da se moramo držati določenih pravil. Naučimo se dajanja in prejemanja pomoči. Z druženjem in socializacijo gradimo komunikacijo (v stiku s konji se učenci spoprijateljijo med seboj), kar je podlaga za nova prijateljstva in zaupanje v sočloveka. Na najbolj pomembno pa ne smemo pozabiti, to pa je zabava in prosti čas, ko smo bolj odprti in se sprostimo (IX. strokovni ... , 2015).

Med jahanjem igra pomembno vlogo položaj sedišča jezdeca, saj je sedišče izhodišče za vsako gibanje, iz njega namreč izhajajo vsi gibalni impulzi. Pri tem so kontaktne površine sedlo, sedne kosti jezdeca, jezdečeve noge in konjski hrbet v težišču, ki tvorijo podporno površino. "Pod njo nastanejo gibalni impulzi konja, ki jih sprejme jezdec, jih predela v gibalni odgovor, ki ga skozi sprejemnik odda nazaj konju. Pri vsakem koraku konja se podpora površina konjskega hrbta spremeni, kar prevzame medenica jezdeca in nastane večdimenzionalno živahno nihanje" (Petrovič, 2001).

Za uspešno izvedbo terapije in rezultate, ki ji sledijo mora jahač pravilno jahati. Osnova je jahanje naravnost. Jahanje je odlična terapija predvsem zaradi tega, ker delajo vse mišice človeškega telesa. Najbolj učinkovito jahanje je takrat, ko so težiščne linije jahača in konja v ravnotežju, glava jahača pa na njeni najvišji točki. Med jahanjem jahača opozarjamo na njegov položaj sedenja, usmerjamo ga k pravilni izvedbi jahanja. "Pri hipoterapiji zadošča pravilno sedenje pri mirni ježi, ježi postrani in naravnost, pri menjavi smeri v ovinku in pri zaustavljanju, kar sčasoma preide v podzavest" (Petrovič, 2001).

2.4 TRI VEJE TERAPIJE S KONJEM

Terapijo s konjem razdelimo na tri med seboj tesno povezane veje: šport, medicina in pedagogika. Vsaka veja je pomembna v okviru izvajanja terapij (Petrovič, 2001).

V okviru hipoterapije je prizadetim osebam omogočeno, da se ukvarjajo z jahalnim športom. Na ta način se lahko enakopravno priključijo športni ekipi neprizadetih ljudi in skozi jahalno igro preživljajo prosti čas (Demšar Goljevšček, 2015).

V okviru hipoterapije (podzvrst TPK) zdravimo ljudi z nevrološkimi gibalnimi motnjami. Te motnje so zapisane v zdravniški kartoteki, terapevt pa jih še dodatno testira. "Metodo uporabimo takrat, ko s konvencionalnimi metodami zdravljenja ne dosežemo popolnega uspeha" (Petrovič, 2001). Terapija lahko pomaga osebam z različnimi stopnjami in vrstami prizadetosti oziroma "zmanjšanimi fizičnimi ali psihičnimi kvalitetai" (Humar, 2005).

Konj pri hipoterapiji pri bolniku sproži pozitivne spremembe pri obnašanju z individualnega, psihološkega, psihoterapevtskega, socialnega in rehabilitacijskega vidika (IX. strokovni ... , 2015).

2.5 GLAVNE ZNAČILNOSTI KONJA ZA NAMEN TERAPIJ

Konj lahko prevzame delo terapevta le, če izpolnjuje pogoje za opravljanje določenih nalog, ki jih od njega zahtevamo. Pri izbiri konja za namen terapij je odločilnega pomena njegov značaj, tip, temperament in zgradba. S pravilno vzgojo z jasnimi cilji izšolamo pravega terapevtskega konja (Petrovič, 2001).

Konj, ki ga uporabljamo za terapijo mora biti v takšni psihofizični kondiciji, da je lahko kos vsem vrstam terapij (na konju, ob konju in s konjem). Pasma ni pomembna. Glede spola je najboljša izbira kastrat ali kobila (če je breja manj kot 6 mesecev). Najprimernejša starost je 7 let. Zaželen karakter konja za namen terapij vključuje prijaznost, vodljivost, poslušnost, umirjenost in nenazadnje pripravljenost na delo. Za opravljanje terapij mora biti v dobrem zdravstvenem stanju, ki ga potrdi veterinar (IX. strokovni ... , 2015).

Trening se prične tako kot pri vsakem mladem konju, ki ga bomo uporabljali za jahanje. Pri starosti dveh let začnemo z lonžiranjem. Pri treh letih je primeren za jahanje. Pri starosti štirih let začnemo z izbiro konjev primernih za terapijo, pri čemer upoštevamo zgoraj opisane kriterije oziroma značilnosti. Trening konja postopoma pripravi do tega, da se nauči premikati skupaj z jezdecem v ravnotežju (Terapije ... , 2015).

Da pridobimo popolno zaupanje vase konja večkrat jahamo, najbolje v naravi. Za boljšo koncentracijo konja je priporočljivo, da večkrat izvajamo vaje v labirintu, kjer konj skozi ozke prehode stopa skupaj s človekom. Na ta način se izboljša zaupanje med konjem in človekom, kar je nujno potrebno za brežibno opravljeno terapijo. Konj mora doseči takšno stopnjo zaupanja v človeka, v primeru terapij v bolnika, da uboga tudi v kriznih situacijah. Pri doseženi pravi stopnji zaupanja bo konj obvladal svoj nagon in se v strahu pred neznanim ne bo pognal v beg. Zelo pomembno je, da se konj privadi na različne nenavadne stike in zvoke, katere povzročajo bolniki in se ne poslužuje znanih obrambnih

reakcij kot so beg, brcanje in podobno. Poleg osnovnega šolanja in vzgoje je treba konja privaditi na telesno gibanje in mu omogočiti sprostitvev, ki je nujna po vsakem delu. To so predpogoji za uspešno komunikacijo med bolnikom in konjem (Terapije ... , 2015).

2.6 PONUDNIKI TERAPIJE S POMOČJO KONJA V SLOVENIJI

ZAVOD NAZAJ NA KONJA je prva slovenska nevladna organizacija, ustanovljena leta 2005, ki z vizijo uresničevanja celostnega pristopa k obravnavi oseb s posebnimi potrebami in hkrati z razvijanjem področja APK/TPK pomaga osebam v stiski. Ideja za ustanovitev zavoda se je porodila po tem, ko je 16 letno dekle Urška leta 2002 zbolela za rakom. V najhujših trenutkih ji je pomagala njena kobilica, ki ji je dajala motivacijo za boj z boleznijo. Urška je primer osebe z neustavljivo željo spet sedeti na hrbtu svoje kobile. Ta neposredna izkušnja je bila za opazovalce dokaz in priložnost, da skozi neverjetno izkušnjo Urške vidijo pozitivne učinke druženja in dela s konjem (Ideja ... , 2015).

Osnovna dejavnost zavoda je zelo razvejana in zajema: razvijanje različnih programov APK/TPK za različne starostne skupine, vzgojo in šolanje terapevtskih konjev, izobraževanje na področju APK/TPK in kar je morda najpomembnejše - skrbi za promocijo, povezovanje in širjenje dobrih praks (Nekaj ... , 2015).

CUDV DRAGA je socialno-varstveni center za usposabljanje, vzgojo in izobraževanje, zdravstveno varstvo, nego in rehabilitacijo otrok mladostnikov in odraslih z zmerno, težjo in težko motnjo v duševnem razvoju z dodatnimi motnjami. Je vladna organizacija, ki je začela delovati leta 1984. Vključena je v projekte Evropske unije in sodeluje z različnimi izvajalci iz držav članic EU in z državami, ki so nastale na ozemlju bivše Jugoslavije. Ima več enot v Ljubljani in okolici (Hipoterapija ... , 2015).

V centru poleg ostalih terapij izvajajo tudi TPK. Izvajajo hipoterapijo in rekreativno jahanje s štirimi konji. Hipoterapija poteka pod vodstvom hipoterapevtke in je predvsem namenjena osebam z motnjami v gibalnem razvoju. Rekreativno jahanje izvaja v pedagoške namene z gibalno boljše razvitimi varovanci. Dobra stran druženja s konji se

pokaže tako, da se varovanci sprostijo, se razgibajo in okrepijo svojo samozavest (Hipoterapija ... , 2015).

CIRIUS KAMNIK je javni zavod, v katerem že 20 let izvajajo vzgojno-izobraževalne programe za več starostnih skupin. Nudijo tudi zdravstvene storitve pod vodstvom strokovnjakov na področjih fizioterapije, delovne terapije, logopedije in zdravstvene nege (Terapevtsko ... , 2015).

Začetki zavoda segajo v leto 1947 (dom invalidne mladine v Mekinjah v Kamniku). Na začetku je bil poudarek predvsem na socialnih in zdravstvenih programih. Ob 50. obletnici obstoja leta 1997 je zavod pridobil prostore za izvajanje hipoterapije in drugih oblik terapevtskega jahanja (hipoterapija, športno-rekreativno jahanje in šola jahanja) (Terapevtsko ... , 2015).

CIRIUS VIPAVA je javni zavod s 40 letnimi izkušnjami, ki strokovno izobražuje in usposablja otroke in mladostnike s posebnimi potrebami. V dolgih letih svojega delovanja so doživeli številne spremembe, ki so omogočile, da lahko svojim varovancem nudijo kar najboljšo oskrbo. Zavod je leta 1965 ustanovila Vlada Republike Slovenije kot vzgojni zavod. Leta 1978 se je preimenoval v Zavod za usposabljanje (Hipoterapija ... , 2013).

Od leta 1992 dalje nosi današnje ime CIRIUS VIPAVA. V zavodu delujejo različni oddelki za različne starostne in zdravstvene skupine (razvojni oddelek vrta, prilagojeni programi z nižjim izobraževalnim programom, dom z vzgojnimi skupinami in negovalno-varstveni oddelek). V zavodu poteka hipoterapija v katero je trenutno vključenih 20 oskrbovancev, ki zelo radi hodijo na jahanje. Poleg tega, da jahanje pozitivno vpliva na gibalne in psihosocialne funkcije otrok jim stik in celostna obravnava daje občutek zadovoljstva in samostojnosti, gradijo pa tudi samopodobo in si dvigujejo samozavest (Hipoterapija ... , 2013).

2.7 TERAPIJE S POMOČJO KONJA V ZDA

V ZDA so leta 1969 ustanovili neprofitno organizacijo PATH. Njeno prvo ime je bilo "North American Riding for the Handicapped Association" in je bila ustanovljena za promocijo EAA/EAT za posameznike s posebnimi potrebami. Po celem svetu ima ta organizacija že 866 centrov in več kot 7.600 članov, ki pomagajo okoli 62.000 otrokom in odraslim s posebnimi potrebami vključno s 4.000 vojnimi in povojnimi veterani s psihičnimi in fizičnimi težavami. Na svetu je že več kot 4.600 certificiranih inštruktorjev in strokovnjakov s področja EAT. Poleg terapevtskega jahanja omenjeni centri ponujajo veliko število terapij s konjem. PATH je mednarodni glas EAAT in kot prva profesionalna članska organizacija sprejema standarde za varno in etično interakcijo med izobraževanjem, komunikacijo, standardi in raziskovanjem (About ... , 2016).

3 MATERIAL IN METODE DE LA

Glede na temo naloge - uporaba konj za terapijo smo se odločili, da anketiramo tri večje zavode, ki opravljajo dejavnost TPK in APK v Sloveniji. Anketirali smo CUDV Draga pri Igu (skrajšano: zavod A), CIRIUS Kamnik (skrajšano: zavod B) in Zavod Nazaj na konja (skrajšano: zavod C).

V anonimni anketi smo omenjenim zavodom zastavili 21 vprašanj glede uspešnosti uporabe konj za terapije:

1. Iz katere regije prihajate?
2. Kateri starostni skupini je namenjena vaša ponudba APK/TPK?
3. Ali v vašem zavodu uporabljate terapije s pomočjo konja (TPK)?
4. Če je odgovor na zgornje vprašanje DA, na kakšen način poteka?
5. Kakšen je namen terapije s pomočjo konja (TPK)? Na kratko opišite glavne značilnosti,
ki so ključne za izboljšanje oziroma olajšanje zdravstvenih težav.
6. Kolikšna je trenutna uspešnost TPK v vašem zavodu?
7. Vprašanje se navezuje na zgornje in sicer, kako smatrate uspešnost terapije s pomočjo konja (TPK)? Na kakšen način ugotovite uspešnost?
8. Kaj bi bilo potrebno po vašem mnenju spremeniti, da bi bili rezultati trenutnega stanja terapij s pomočjo konja (TPK) še boljši? Naštejte vsa tri najpomembnejše in jih na kratko argumentirajte.
9. Ali v vašem zavodu uporabljate aktivnosti s pomočjo konja (APK)?
10. Če je odgovor na zgornje vprašanje DA na kakšen način to poteka?
11. Kakšen je namen aktivnosti s pomočjo konja (APK)? Na kratko opišite glavne značilnosti, ki so ključne za izboljšanje oziroma olajšanje zdravstvenih težav.
12. Kolikšna je trenutna uspešnost APK v vašem zavodu?
13. Kaj bi bilo potrebno po vašem mnenju spremeniti, da bi bili rezultati trenutnega stanja aktivnosti terapij s konji (APK) še boljši? Naštejte vsaj tri najpomembnejše in jih na kratko argumentirajte.
14. Ali menite, da so terapije s pomočjo konja v Sloveniji uspešne?

15. Ocenite trenutno uspešnost terapij s pomočjo konja v Sloveniji.
16. Ali je terapija s pomočjo konja dostopna vsem bolnikom v okviru zdravstvene oskrbe?
17. Ali obstajajo določena pravila oziroma smernice po katerih se zdravnik, ki obravnava bolnika odloči za zdravljenje s TPK/APK?
18. Katera dejstva so odločilna, da se zdravnik odloči za TPK/APK?
19. Kolikokrat na teden naj bi bolnik koristil TPK/APK?
20. Koliko časa okvirno potrebuje uporabnik, da so opazni prvi rezultati?
21. V kolikšni meri spodaj naštetih dejavnikov vplivajo na uspešnost TPK/APK? Ocenite jih v razponu od 1 do 5, kjer 1 pomeni, da dejavnik ni pomemben in 5, da je dejavnik izjemno pomemben.

Iz odgovorov smo sklepali na uspešnost uporabe konj za namen terapij v njihovih zavodih.

Uspešnost TPK v zavodu A vrednotijo na podlagi poročanja sorodnikov o izboljšanju stanja ter lastne ocene. V zavodu B uporabnik sam in njegovi sorodniki poročajo o izboljšanju stanja, uspešnost pa vrednotijo tudi na podlagi lastne ocene. V zavodu C poleg poročanja uporabnika samega in njegovih sorodnikov ter lastne ocene uspešnost vrednotijo še na podlagi zdravniških izvidov.

4 REZULTATI Z RAZPRAVO

V vseh treh zavodih nudijo TPK vsem starostnim skupinam. V zavodu A nudijo TPK z naslednjimi podzvrstmi: hipoterapija, delovno-terapevtska obravnava in specialna pedagoška obravnava. V zavodu B nudijo TPK s podzvrstmi: hipoterapija, delovno-terapevtska obravnava in psihosocialna obravnava. V zavodu C nudijo TPK s podzvrstmi: specialna pedagoška obravnava, psihosocialna obravnava in psihoterapija.

Iz preglednice 1 je razvidno, da v zavodih vključenih v raziskavo uporaba konj za namen terapij izboljša različna zdravstvena stanja. Pozitiven vpliv ima na motorične, psihosocialne, intelektualne in druge zdravstvene težave.

Preglednica 1: Odgovori zavodov na vprašanje št. 5

ZAVOD	Kakšen je namen TPK? Na kratko opišite glavne značilnosti, ki so ključne za izboljšanje oziroma olajšanje zdravstvenih težav.
A	Pozitiven vpliv na motorično, psihosocialno in intelektualno področje.
B	Izboljšanje gibalnih motenj (hipoterapija je samo za zdravstvene težave-medicina), boljše ravnotežje, izboljšanje požiranja in govora, izboljšanje zaznav telesa.
C	Izboljšanje na področju motorike, kognitivnega, emocionalnega, komunikacijsko-socialnega in psihosocialnega razvoja.

Glede uspešnosti TPK sta zavoda C in B odgovorila, da so pri njih uspešni 70 do 95%, medtem ko je zavod A odgovoril, da je TPK uspešna vendar jo težko predstavijo v odstotkih. Iz odgovorov je možno sklepati, da je TPK v zavodih vključenih v raziskavo po njihovi samooceni zelo uspešna.

Odgovori na vprašanje št. 7 so pokazali, da glede načina ocenjevanja uspešnosti med zavodi ni skoraj nobenih razlik. Iz preglednice 2 je še razvidno, da so v zavodu C izdelali lastno lestvico napredka pri uporabi TPK.

Preglednica 2: Odgovori zavodov na vprašanje št. 7

ZAVOD	Vprašanje se navezuje na zgornje (6) in sicer, kako smatrate uspešnost TPK? Na kakšen način ugotovite uspešnost?
A	c) Sorodniki uporabnika poročajo o izboljšanju stanja d) Sami vidimo, da se je uporabniku izboljšalo stanje
B	b) Uporabnik poroča o izboljšanju stanja c) Sorodniki uporabnika poročajo o izboljšanju stanja d) Sami vidimo, da se je uporabniku izboljšalo stanje
C	a) Zdravniški izvidi b) Uporabnik poroča o izboljšanju stanja c) Sorodniki uporabnika poročajo o izboljšanju stanja d) Sami vidimo, da se je uporabniku izboljšalo stanje e) drugo (merjenje in evaluacija napredka po interni merilni lestvici)

Za nadaljnji razvoj dejavnosti je pomembno spregovoriti o pomanjkljivostih na področju TPK v zavodih vključenih v raziskavo. Odgovori na vprašanje št. 8 so pokazali naslednje pomanjkljivosti, pomisleke oziroma predloge za izboljšanje stanja:

- boljša analiza in vrednotenje dela (vseživljenjsko učenje);
- bolj kontinuirana obravnava (preveliko število uporabnikov);
- dober terapevtski konj (kvaliteta v gibanju, širina konja, karakter);
- pokrite jahalnice (izoliranje vseh zunanjih vplivov - temperatura (mraz, vroče), mirnost konj);
- nadgradnja strokovnega znanja terapevtov, ki opravljajo TPK;
- poenotenje dokumentacije in standardov na državnem nivoju;
- obveščanje in osveščanje različnih strok o metodi A/TPK;
- sofinanciranje TPK.

Kljub naštetim pomanjkljivostim zavodi beležijo dobre rezultate. Uspešnost terapij glede na pogoje dela v katerih izvajajo dejavnosti, predvsem TPK, je visoka.

V vseh anketiranih zavodih izvajajo tudi APK, ki potekajo na načine, opisane v anketnem vprašalniku. V zavodu C poleg v anketi naštetih izvajajo še različne igre ('team building'), dinamiko, komunikacijo in sodelovanje v skupini. Namen APK je predvsem druženje s konji pri čemer se izboljša počutje uporabnika, obenem pa koristno in prijetno izrablja prosti čas. Uporabniki se imajo lepo, izboljša se socialno vedenje (odnos do živali, skrb za živali, druženje, tovarištvo), motorika in podobno. Vse naštetu vpliva na to, da je trenutna uspešnost APK v zavodih vključenih v raziskavo zelo dobra in znaša do 100%.

APK zavodi ne izvajajo v pokritih jahalnicah (tako kot TPK), temveč v naravi oziroma izpustu. Glede pomanjkljivosti, pomislekov in predlogov za izboljšanje stanja ocenjujejo, da bi bila potrebna boljša strokovna usposobljenost kadra, izšolanost konj in njihovo zaupanje, socializiranost ter nacionalni standardi in poenoteni programi. Uspešnost APK so zavodi ocenili takole: v zavodu A so uspešnost ocenili 80 do 90%, v zavodu B so odgovorili, da uspešnost ne morejo izraziti v odstotkih, v zavodu C pa so bili mnenja, da je uspešnost APK 100% pod pogojem, da TPK in APK potekata pod vodstvom strokovno usposobljenega osebja.

Kateri so odločilni dejavniki (kriteriji) na podlagi katerih se zdravnik odloči ali naj posamezni bolnik koristi terapije s pomočjo konja? V zavodu A so izjavili, da niso zdravniki, ki bi lahko o tem odločali, vendar, če zdravnik ne poda potrditve za jahanje TPK ne izvajajo. Zavod B je bil mnenja, da konja vključijo takrat, ko zdravniki s konvencionalnimi metodami zdravljenja ne morejo več doseči izboljšanja zdravstvenega stanja. V zavodu C so pojasnili, da zdravniško stroko seznanijo s to obliko obravnave in na ta način pridobijo pozitiven odnos do TPK.

Odgovori zavodov kažejo na to, da ima zdravnik možnost predpisati terapijo s konjem, ko so izkoriščene vse druge možnosti, ki niso dale napredka pri izboljšanju zdravstvenega stanja bolnika.

Glede pogostosti izvajanja TPK so si bili zavodi enotni, da je najbolj primerno enkrat do dvakrat na teden. Tudi pri vprašanju po kolikšnem času so opazni prvi rezultati so si bili zavodi enotni, da lahko prve rezultate opazimo po enem mesecu. Ob tem je zavod A

navedel, da je to odvisno predvsem od tega, kakšen cilj si zastavimo in še, da je to v precejšnji meri odvisno od uporabnika oziroma od njegove diagnoze.

Vsi zavodi menijo, da so dejavniki, naštetih v preglednici 3 skoraj enako pomembni in močno vplivajo na uspešnost terapij s pomočjo konj in njihovo uporabnost.

Preglednica 3: Odgovori zavodov na vprašanje št. 21

DEJAVNIKI	ZAVOD A	ZAVOD B	ZAVOD C
Bližina konja	5	5	5
Strokovnost kadra	4	5	5
Okolje v katerem poteka terapija	4	/	5
Zdravstveno stanje bolnika	5	5	5

5 SKLEPI

Na osnovi vrednotenja rezultatov ankete o uporabi konj za terapijo otrok v Sloveniji smo prišli do naslednjih sklepov:

1. TPK in APK v zavodih vključenih v raziskavo sta po njihovi lastni oceni uspešni;
2. Uspešnost TPK v anketiranih zavodih B in C po njihovi lastni oceni znaša 70 - 95%. V zavodu A po njihovi lastni oceni uspešnosti ne morejo izražati v odstotkih;
3. Uspešnost APK v anketiranem zavodu A je po njihovi lastni oceni 80 - 90%. V zavodu C je uspešnost po njihovi lastni oceni 100%. V zavodu B uspešnosti po njihovi lastni oceni ne morejo izražati v odstotkih;
4. V vseh treh anketiranih zavodih opažajo izboljšanje stanja pacienta po enem mesecu.

6 POVZETEK

V nalogi smo preučili uspešnost uporabe konj za terapijo v treh večjih zavodih v Sloveniji, in sicer v zavodu »Zavod Nazaj na konja« (zavod C), zavodu »CIRIUS Kamnik« (zavod B) in zavodu »CUDV Draga« pri Igu (zavod A). Osnovna dejavnost zavoda C je zelo razvejana saj z vizijo uresničevanja celostnega pristopa k obravnavi oseb s posebnimi potrebami in hkrati z razvijanjem področja APK/TPK pomaga osebam v stiski. V zavodu B izvajajo vzgojno-izobraževalne programe za več starostnih skupin. Nudijo tudi zdravstvene storitve pod vodstvom strokovnjakov na različnih zdravstvenih področjih. Zavod A je socialno-varstveni center, kjer poleg ostalih terapij izvajajo hipoterapijo in rekreativno jahanje. Ugotoviti smo želeli ali pri določenih zdravstvenih težavah izbrana terapija s konjem (APK/TPK) omili bolezenske znake.

Na podlagi pregleda objav smo ugotovili, da je bila danska jahačica Liz Hartel povod za to, da so se v Evropi in svetu začeli razvijati centri za terapevtsko jahanje. Kljub težki bolezni, ki je zelo prizadela njene spodnje okončine od kolen navzdol je na Olimpijskih igrah leta 1952 in 1956 dvakrat osvojila srebrno medaljo v dresurnem jahanju.

Terminološko smo opisali razdelitev terapevtskega jahanja na TPK in APK ter našli glavne značilnosti posameznih podzvrsti. Posvetili smo se tudi pogojem in načinu treniranja konj, ki jih uporabljamo za izvajanje terapij. Predstavili smo razvoj terapevtskega jahanja v Sloveniji od začetkov v 70. letih do današnjih časov ter opisali zavode, ki danes ponujajo to vrsto terapij.

Pripravili smo anketo, jo posredovali trem večjim zavodom, ki se ukvarjajo s TPK in APK v Sloveniji ter preučili dobljene rezultate. Ugotovili smo, da je uspešnost v zavodu C in v zavodu B po njihovi lastni oceni 70 do 95%, v zavodu A pa menijo, da uspešnosti ne morejo izražati v odstotkih. Bolnikom se izboljšajo motorične, psihosocialne, intelektualne ter druge zdravstvene težave. V zavodih vključenih v raziskavo ima vsak svojo posebno merilno lestvico po katerih ocenjujejo uspešnost uporabe konj za terapije. Poleg tega je uspešnost terapije odvisna od vsakega posameznika in zato zavodi težko ocenijo uspešnost v odstotkih.

Bolnik lahko koristi TPK, če zdravnik zanj predpiše takšno terapijo po tem, ko so izčrpane konvencionalne metode zdravljenja, ki niso dale napredka glede izboljšanja zdravstvenega stanja bolnika. Pogostost terapij je enkrat do dvakrat tedensko. Prve znake izboljšanja zdravstvenega stanja opazimo že po enem mesecu, kar pa je odvisno od tega, kako se bolnik odzove na konja in od drugih dejavnikov.

7 VIRI

About PATH international. 2016. Professional Association of Therapeutic Horsemanship International

<http://www.pathintl.org/resources-education/resources/eaat> (8. dec. 2015)

Demšar Goljevšček M. Terminologija in modeli razdelitve. Na konju.si, Konjeniški park Starošince. Zavod Nazaj na konja.

http://nakonju.si/media/uploads/public/_custom/Terminologija_in_modeli_razdelitve.pdf
(8. dec. 2015)

Hipoterapija. 2013. CIRIUS Vipava.

<http://www.cirius-vipava.si/terapije/hipoterapija> (8. dec. 2015)

Hipoterapija in rekreativno jahanje. CUDV Draga. Center za usposabljanje, delo in varstvo.

http://www.center-db.si/index.php?page=static&item=88&tree_root=19 (8. dec. 2015)

Humar I. 2005. Klobuk dol! Globok priklon! Njegovo veličanstvo konj! Nova Gorica, samozaložba: 136 str.

Ideja o ustanovitvi Ustanove – Fundacije NAZAJ NA KONJA. Na konju.si, Konjeniški park Starošince.

http://nakonju.si/o_nas/ideja_o_ustanovitvi_fundacije (8. dec. 2015)

IX. strokovni posvet o razvoju področja aktivnosti in terapije s pomočjo konja v Sloveniji - Kidričevo-Strnišče, 4. in 5. december 2015. Zapiski predavanj. (neobjavljeno)

Nekaj besed o Ustanovi Fundaciji NAZAJ NA KONJA. Na konju.si, Konjeniški park Starošince.

http://nakonju.si/o_nas/predstavitev_fundacije (8. dec. 2015)

Petrovič V. 2001. Hipoterapija: zdravljenje z jahanjem konja. Velenje, Založništvo Pozoj: 100 str.

Terapevtsko jahanje. 2015. CIRIUS Kamnik.

<http://www.cirius-kamnik.si/jahanje/hipoterapija> (8. dec. 2015)

Terapije in aktivnosti. Na konju.si, Konjeniški park Starošince.

http://nakonju.si/terapije_in_aktivnosti (8. dec. 2015)

Zgodovina terapije s pomočjo konja. Na konju.si, Konjeniški park Starošince.

http://nakonju.si/media/uploads/public/_custom/zgodovina_terapije_s_pomocjo_konja.pdf (8. dec. 2015)

ZAHVALA

Z največjim veseljem se zahvaljujem svoji družini in partnerju, ki so mi stali ob strani in me bodrili, tudi ko mi je bilo najtežje in nisem imela zagona za začetek priprave diplomskega dela. Posebej se želim zahvaliti mentorju dr. Klemnu Potočniku za strokovno pomoč in dragocene nasvete. Iskreno bi se rada zahvalila svoji najboljši prijateljici Nini Novak, ki mi je priskočila na pomoč vselej, ko sem jo potrebovala in me bodrila, tako da sem z njeno pomočjo lažje premostila probleme. Zahvala gre tudi Marjanci Kržič in Igorju Krašovcu za pomoč pri premagovanju tegob.

Zahvalila bi se tudi vsem udeležencem strokovnega posveta 4. in 5. decembra 2015, ker so mi omogočili vpogled v njihovo delo na področju APK/TPK. Hvala jim za dva čudovita dneva, ki sem ju preživela v njihovi družbi. Njihovo požrtvovalno delo si zasluži vse priznanje in veliko več pozornosti. Iskreno se želim zahvaliti tudi osebam iz naslednjih zavodov: ga. Metki Demšar Goljevšček iz ZAVODA NAZAJ NA KONJA, ga. Moniki Zadnikar iz zavoda CIRIUS KAMNIK in ga. Ireni Stergar iz zavoda CUDV DRAGA za njihov prispevek pri odgovorih na anketna vprašanja in koristne nasvete.

PRILOGE

Priloga A: Anketa »MOŽNOSTI TERAPIJE S KONJEM ZA OTROKE V SLOVENIJI«

Anketa je del gradiva za izdelavo diplomske naloge. Vsi pridobljeni podatki so anonimni in bodo uporabljeni izključno za izdelavo diplomske naloge. Z anketo želim ugotoviti, kakšne so možnosti terapij (TPK) in aktivnosti (APK) s pomočjo konj za otroke v Sloveniji.

1. Iz katere regije prihajate?
 - A) Osrednja
 - B) Obalno kraška
 - C) Dolenjska
 - D) Gorenjska
 - E) Štajerska prekmurska

2. Kateri starostni skupini je namenjena vaša ponudba APK/TPK?
 - a) Otrokom DA NE
 - b) Mladostnikom DA NE
 - c) Odraslim DA NE
 - d) Drugo

3. Ali v vašem zavodu uporabljate terapije s pomočjo konja (TPK)?
 - a) DA
 - b) NE

4. Če je odgovor na zgornje vprašanje DA, na kakšen način poteka?
 - a) Hipoterapija DA NE
 - b) Delovno terapevtska obravnava s pomočjo konja DA NE
 - c) Specialno pedagoška obravnava s pomočjo konja DA NE
 - d) Psihosocialna obravnava s pomočjo konja DA NE
 - e) Psihoterapija s pomočjo konja DA NE
 - f) Drugo

5. Kakšen je namen terapije s pomočjo konja (TPK)? Na kratko opišite glavne značilnosti, ki so ključne za izboljšanje oziroma olajšanje zdravstvenih težav.

6. Kolikšna je trenutna uspešnost TPK v vašem zavodu?
 - a) 0-25%
 - b) 30-45%

- c) 50-65%
 - d) 70-95%
 - e) 100%
 - f) Drugo
7. Vprašanje se navezuje na zgornje in sicer, kako smatrate uspešnost terapije s pomočjo konja (TPK)? Na kakšen način ugotovite uspešnost?
- a) Zdravniški izvidi
 - b) Uporabnik poroča o izboljšanju stanja
 - c) Sorodniki uporabnika poročajo o izboljšanju stanja
 - d) Sami vidimo, da se je uporabniku izboljšalo stanje
 - e) drugo
8. Kaj bi bilo potrebno po vašem mnenju spremeniti, da bi bili rezultati, trenutnega stanja terapij s pomočjo konja (TPK) še boljši? Naštejte vsa tri najpomembnejše in jih na kratko argumentirajte.
9. Ali v vašem zavodu uporabljate aktivnosti s pomočjo konja (APK)?
- a) DA
 - b) NE
10. Če je odgovor na zgornje vprašanje DA na kakšen način to poteka?
- a) Druženje s konjem DA NE
 - b) Skrb za konja DA NE
 - c) Jahanje DA NE
 - d) Drugo
11. Kakšen je namen aktivnosti s pomočjo konja (APK)? Na kratko opišite glavne značilnosti, ki so ključne za izboljšanje oziroma olajšanje zdravstvenih težav.
12. Kolikšna je trenutna uspešnost APK v vašem zavodu?
- a) 0-25%
 - b) 30-45%
 - c) 50-65%
 - d) 70-95%
 - e) 100%
 - f) Drugo

13. Kaj bi bilo potrebno po vašem mnenju spremeniti, da bi bili rezultati trenutnega stanja aktivnosti terapij s konji (APK) še boljši? Naštejte vsaj tri najpomembnejše in jih na kratko argumentirajte.
14. Ali menite, da so terapije s pomočjo konja v Sloveniji uspešne?
- DA
 - NE
15. Ocenite trenutno uspešnost terapij s pomočjo konja v Sloveniji.
- a) 25-50%
 - b) 50-60%
 - c) 60-80%
 - d) 80-90%
 - e) 100%
 - f) Drugo
16. Ali je terapija s pomočjo konja dostopna vsem bolnikom v okviru zdravstvene oskrbe?
- DA
 - NE
 - DRUGO
17. Ali obstajajo določena pravila oziroma smernice po katerih se zdravnik, ki obravnava bolnika odloči za zdravljenje s TPK/APK?
- a) DA
 - a) NE
 - b) DRUGO
18. Katera dejstva so odločilna, da se zdravnik odloči za TPK/APK?
19. Kolikokrat na teden naj bi bolnik koristil TPK/APK?
- a) 1-2x / teden
 - b) 3-4x / teden
 - c) 5x / teden
 - d) Drugo
20. Koliko časa okvirno potrebuje uporabnik, da so opazni prvi rezultati?
- a) 2 dni
 - b) 7 dni
 - c) 7-14 dni
 - d) 1 mesec

- e) 6 mesecev
- f) 12 mesecev
- g) Drugo

21. V kolikšni meri spodaj naštetih dejavnikov vplivajo na uspešnost TPK/APK? Ocenite jih v razponu od 1 do 5, kjer 1 pomeni, da dejavnik ni pomemben in 5, da je dejavnik izjemno pomemben.

- a) Bližina konja
- b) Strokovnost kadra
- c) Okolje v katerem poteka terapija
- d) Zdravstveno stanje bolnika
- e) drugo